

“BEYHUDE ÖMRÜM” ADLI HİKÂYESİNİN GREIMAS’IN EYLEYENLER MODELİNE GÖRE İNCELENMESİ

*Hatice ALTUNKAYA**

ÖZET

Hikâye sanatı, onu meydana getiren anlatıcısından bağımsız olmayan, anlatıcısının kurguladığı izlencede meydana gelen bir anlatı türüdür. Eser meydana geldikten sonra eseri yorumlama, anlamlandırma sırası okura gelir. Metnin içerdiği yapıları, izlekleri yeniden yorumlamak, dönüştürmek, anlamsal bağlarını keşfetmek okurun işidir. Eski Yunancada gösterge anlamına gelen semeion ile bilim anlamına gelen logos sözcüğünün birleşmesiyle meydana gelen semology Türkçede gösterge bilimi terimiyle karşılanmaktadır.

Göstergebilimin öncüleri olarak iki isimden söz etmek mümkündür. Bunlar Charles Sanders Peirce ve İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure’dür. Peirce, “Tüm evren, yalnızca göstergelerden oluşmamış olsa bile, göstergelerle dolup taşar” sözü ile bütün bilgi nesnelere göstergebilimin konusu olabileceğini ifade etmiştir.

Bu çalışmada Mustafa Kutlu’nun “Beyhude Ömrüm” adlı hikâyesi göstergebilimsel bir çözümleme modeli olan Greimas’ın eyleyenler modeline göre incelenmeye çalışılmıştır. A.J. Greimas’a göre anlatının oluşabilmesi için öyküyü başlatacak bir olay ve bu başlangıç durumunu bozacak dönüştürücü öğeye ihtiyaç vardır. Çalışmada söz konusu olay ve dönüştürücü öğenin var olduğundan hareketle hikâye beş kesite ayrılmıştır. Bu kesitlerde eyleyenler modelinde bulunan altı eyleyenin bulunduğu, anlatı izlencesinden eyletim, edinç, edim ve yaptırım izleme evrelerinin yer aldığı tespit edilmiş ve eyleyenler modelindeki öznelerin yetilendirici, sonuçlandırıcı ve onurlandırıcı deneyimleri gerçekleştirdikleri görülmüştür. Ayrıca eserde ben anlatıcı olan yazarın “öldüm” ifadesini kullanmasının ben anlatıcısının anlatımına uygun düşen bir anlatım olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Greimas, eyleyenler modeli.

ANALYSIS OF STORY “BEYHUDE ÖMRÜM” ACCORDING TO GREIMAS’ ACTANTS MODEL

ABSTRACT

The art of story is a form of narrative that is not independent from its creator, namely the narrator, and created within the theme fictionalized by its narrator. When the work is created, it is the reader’s turn to interpret and give meaning to it. The reader’s duty is to reinterpret, transform the structures in the text and themes as well as

* Öğretmen, Adalet Bak., El-mek: hatice4473@hotmail.com

unveiling the meaning connections between those. Semiology derived from Ancient Greek word semeion meaning sign and logos meaning science is known as science of signs in Turkish.

Two people should be mentioned as founders of Semiology. These are Charles Sanders Peirce and Swiss linguist Ferdinand de Saussure. Saying “Although the universe is not entirely made up of signs, it overflows with signs”, Peirce expresses that all objects can be subject of Semiology.

The goal of this study is to analyze Mustafa Kutlu’s story titled “Beyhude Ömrüm” according to the Greimas’ analysis method of actants model. A.J. Greimas argues that an incident starting the story and an element transforming the initial status are required for creating the narrative. The study divided the story into five sections by considering that the said incident and transforming elements are available. The sections confirmed that six actants of the actants model are available; manipulation, competence and performance of narrative routine as well as stages of sanction routine are available and the subjects of actants model realized competence, conclusive and honorable experiences. Besides, it is seen that using the expression “I died” is not an appropriate form of narrative used by the author telling the story as a narrator using pronoun I.

Key Words: Semiology, Greimas, actants model.

1. Giriş

Hikâye sanatı, onu meydana getiren anlatıcısından bağımsız olmayan, anlatıcısının kurguladığı izlencede meydana gelen bir anlatı türüdür. Eser meydana geldikten sonra eseri yorumlama, anlamlandırma sırası okura gelir. Metnin içerdiği yapıları, izlekleri yeniden yorumlamak, dönüştürmek, anlamsal bağlarını keşfetmek okurun işidir. Göstergebilim okurun bu sürecine bir bakış açısı getiren, anlatının kendi içindeki kesitlerinin, her ögenin birbiriyle bağlantılarını, metnin oluşum sürecinde kurgulanışını çözümlmeye çalışan bir yaklaşımdır.

Eski Yunancada gösterge anlamına gelen semeion ile bilim anlamına gelen logos sözcüğünün birleşmesiyle meydana gelen semology Türkçede gösterge bilimi terimiyle karşılanmaktadır.

Göstergebilimin öncüleri olarak iki isimden söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki Charles Sanders Peirce, ikincisi ise İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure’dür. Peirce, “Tüm evren, yalnızca göstergelerden oluşmamış olsa bile, göstergelerle dolup taşar” sözü ile bütün bilgi nesnelere göstergebilimin konusu olabileceğini ifade etmiştir.

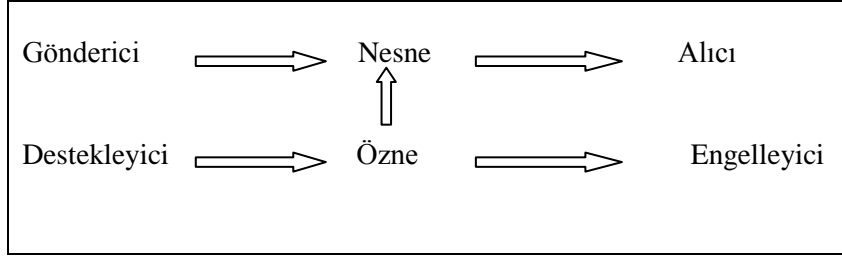
Saussure “Dil, kavramlar belirten bir göstergeler dizgesidir” der. (Güzelşen 1998, 120). Saussure’e göre dil, bir terimler dizini değil, bir göstergeler dizgesidir; bizim genel dilde sözcük adını verdiğimiz şeyler değil, doğrudan doğruya insan zihnine özgü ruhsal birer iyelik olan göstergeler vardır (Aksan 2007,153).

Çözümleme tekniklerinin gelişmesine katkıda bulunan bir diğer isim olan Rus bilim adamı Vladimir Propp, “Masalın Biçimbilimi” adlı eseri ile bütün masal çözümlerinde geçerli olabilecek otuz bir işlev ve yedi eylem alanı bulur. Bu eylem alanları “saldırgan, aranan kişi, yardımcı, başışçı, gönderen, kahraman ve düzmece kahraman” şeklinde yer alır.

Propp’un eylem alanı ile ilgili açıklamaları Algirdas Julien Greimas tarafından “eyleyen” açısından değerlendirilir. Eyleyen, “eylemin belirttiği oluşa etken ya da edilgen biçimde katılan varlık ya da nesnelerin her biri” (Vardar 1998,102) olarak ele alınmaktadır. Eyleyenler genellikle insan ancak bazı anlatılarda soyut kavramlar olarak da belirebilmektedir.

A.J. Greimas, eylemleri altı eyleyene dönüştürerek aralarındaki ilişkileri şu şekilde gösterir (Yücel 1999,119):

Tablo 1: Greimas’ın Eyleyenler Modeli

Greimas, kişilerin eylemlerinin, altı eyleyene indirdikten sonra bunları işlevleri açısından kendi aralarında ikişerli biçimde birleştirir (Kıran ve Kıran 2003, 216):

1. İsteyim eksen: özne ve nesne karşıtlığı.
2. İletişim eksen: gönderici ve alıcı karşıtlığı.
3. Güç eksen: destekleyici ve engelleyici karşıtlığı.

Gösterge bilimi kuramının oluşturucusu A. J. Greimas, bu eyleyenleri gerçekleştiren oyuncuların olduğunu ve bir oyuncunun (o) birden çok eyleyeni gerçekleştirebilirken tek bir eyleyenin de birkaç oyuncu tarafından gerçekleştirilebileceğini dile getirmektedir (1983:49; 1973:161). Altı eyleyenin altısı da kimi anlatılarda ortaya çıkabilirken kimi anlatılarda çıkmayabilir. Ancak temel olarak eyleyensel bir düzenden söz edilirse en az iki eyleyenin (Özne-Nesne) bulunmasının zorunluluğu da belirtilmelidir. Öte yandan özne ile nesne arasındaki bağıntı bir eyleme dayanmaktadır. Dolayısıyla bu bağıntı edimsel bir bağıntıdır. Ve temel sözceyi oluşturmaktadır (İşeri 2008, 124).

Temel sözce en az iki eyleyen arasındaki ilişkiden doğar (Özne-Nesne arasındaki bağıntı). Temel söz dizimdeki iki özellik (ilişki-işlem) bu aşamada da karşılığını bulmaktadır. Bu durumda temel sözce ikiye ayrılmaktadır. Durum sözcüğü, edim sözcüğü. Durum sözcüğünde durağanlık, edim sözcüğünde ise devingenlik vardır. Durum sözcüğü, bağlaşım ve ayrışım olmak üzere iki tür özellik gösterir. Bağlaşım durum sözcüğü, nesnenin sahip olma özelliği ile ilgilidir. Ayrışım durumunda ise özne ve nesne birbirinden ayrıdır (Yücel 1999, 122). Yücel (1999) da durum ve edim sözcüğüne ilişkin iki sözce örnek olarak verilmektedir:

1. Ahmet’in ayakkabısı dar geliyor (Durum sözcüğü).
2. Ahmet okuldan geliyor (Edim sözcüğü).

Durum sözcükleri arasında bir geçiş söz konusudur. Bu geçişler de eylem yoluyla, diğer bir ifade ile edim sözcüğü yoluyla sağlanır. Durum sözcüğünden ve onu yönlendiren edim sözcüğünden oluşan anlatı yapısı da anlatı izlencesini (Aİ) oluşturur (Yücel 1999, 122). Anlatı izlencesi, “eyletim, edinç, edim ve yaptırım” olmak üzere dört temel aşamada gerçekleşir. İlk ikisinde gönderen ve özne, diğer ikisinde de özne ve nesne etkileşim halindedir (Günay 2002, 188).

Turkish Studies

Tüm anlatı türlerinde, örneklerinde her öznenin karşısında yer alan bir karşı özne bulunmaktadır. Belirli bir nesneye göre tanımlanan karşılıklı bağıntılarda, birinin yengisi diğerinin yenilgisi, birinin bulduğu ötekinin yitirdiği olarak belirmektedir. Böylece aynı anlatı birbirine karşıt, gene de birbirini bütünleyen iki anlatı izlemi: izlem-karşı izlem biçiminde eklenmektedir. Her anlatı aynı temel çizgiye göre birbirini izleyen üç deneyim biçiminde gelişip sonuçlandığı söylenebilir (Yücel 1999, 127-128):

Yetilendirici deneyim: Öznenin belirli bir edimi gerçekleştirebilmesi için gerekli edinci kazanması.

Sonuçlandırıcı deneyim: Öznenin izlencesini gerçekleştirebilmesi için gerekli edinci kazanması.

Onurlandırıcı deneyim: Öznenin başarısının (kahramanın) başkalarının tanınması ve onaylanması.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı “Beyhude Ömrüm” adlı hikâyeyi Greimas’ın eyleyenler modelinden hareketle incelemektir.

3. Araştırmanın Önemi

Alan yazınına bakıldığında Mustafa Kutlu’nun eserleri ile ilgili pek çok çalışma olduğu görülmüş ancak göstergebilimsel bir çözülemeye rastlanmamıştır. Göstergebilim araçlarından yararlanarak metnin üretiliş sürecinin ortaya konulmasının okura metni okuma sürecinde farklı bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Mustafa Kutlu’nun yazmış olduğu “Beyhude Ömrüm” adlı hikâyenin Greimas’ın Eyleyenler Modeline göre incelenmesi ile sınırlıdır.

5. Yöntem

Bu çalışmada gösterge biliminin metni incelemede kullandığı araçlardan Greimas’ın eyleyenler modeli kullanılmıştır.

6. Bulgular ve Yorum

“Beyhude Ömrüm” adlı hikâyede Mustafa Kutlu, Anadolu’nun vahşi tabiatı karşısında yılmadan, toprakla mücadele ederek kendi kurtuluşunu kendisi yaratan, kıraç bir kayalıkta bahçe kurma idealini gerçekleştiren kahraman bir Anadolu köylüsünü konu edinir. Hikâyede kahramanın adı verilmez ancak babası onu ecel döşeginde arkadaşı Berber Hacı’ya emanet eder. Berber Hacı kahramana Yadigâr diye seslenir. Yadigâr, hikâyede adı tam olarak geçmeyen ancak Çimenli Dağ yakınlarında bir köy olduğu anlaşılan kıraç, susuz bir köyde yaşamaktadır. Eserde tarlaların durumu “Susuza ekıyoruz, tarlalarımız çukur, yamaç, kıraç.” (7) sözleriyle belirtilmektedir. Gülpaşa’nın oğlu tarlada çalışırken kendi tarlasının karşısında bulunan Islak Kaya denilen yeri görür. Kayanın etrafında ıslak yosunların, otların olması aklına oralarda su olabileceği fikrini getirir ve azimle o kayayı oradan söküp tarla açabilmek için çalışmalara başlar. Çalışmaları sırasında köylünün define arıyor söylentilerine aldırmandan hedefine varmak için var gücüyle çalışır. Askerlik günlerinde yediği meyveleri hatırladıkça daha bir azimle amacını gerçekleştirmeye koyulan hikâye kahramanı sonunda kendisine her türlü güçlüğü yaşatan Muhtar Halil’e rağmen içine düşen yeşilin ateşini yeşertmeyi başarır. Kendisine çok istediği nar hariç, arzu ettiği diğer meyveleri yetiştirebildiği bir bahçe kurar. Buraya kadar her şey güzeldir. Ancak hesaba katmadığı bir durum vardır. Anadolu 1950’li yılları yaşamaktadır. Ekonomide görülen hızlı sanayileşme ile birlikte

köyden kentlere göç olayı yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Gülpaşa’nın oğlunun çocukları da köye göçme kararı alırlar. Gülpaşa bütün ömrünü vererek yeşerttiği bahçesinin beyhude olduğunu oğlunun “Bırak baba, dört tane ağacın başını mı bekleyeceğiz burada” sözleriyle anlar. Yazar, fanilik hissini derinlerinde hisseden hikâye kahramanı aracılığı ile eserde hayatın metafizik boyutunu da gözler önüne serer. Bu metafizik boyut “İnsanoğlu dünyaya niçin gelir? Herhalde bir bahçe kurmaya gelir. Dünya dediğimiz de bir gurbet değil mi?” sözleriyle dünyada yaşayan herkesin bir bahçe kurduğu, sonunda herkesin bahçesinin bir fanilik olduğu metaforuyla işlenir.

Hikâye, Greimas’ın eyleyenler örnekçesine göre kesitlere ayrılıp ele alınmıştır. Kesitlere ayırma sürecinde hikâyede yaşantının yönünü değiştiren olay ve kişilerin izleklerinden hareketle yüzey yapıdan derin yapıya inilmiştir.

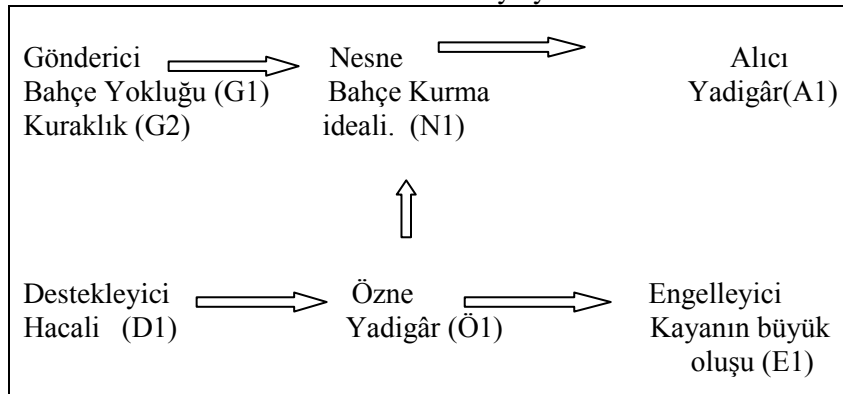
7.1. Metnin Çözümlemesi

7.1.2. Kesitlere Ayırma

7.1.2.1. 1. Kesit

Greimas’ın eyleyenler modelinde metni çözümlenemeyebilmek için ilk olarak metnin vakasının sürecini değiştiren olay ve kişiler dikkate alınarak kesitlere ayrılır. “Beyhude Ömrüm” adlı hikâye, ben öyküsel anlatıcı tarafından okuyucuya aktarılmıştır. Anlatıcı aynı zamanda hikâyede adı verilmeyen ancak babasının kendisini emanet ettiği Hacali tarafından Yedigâr diye anılan başkahramandır. Yedigâr çukurdaki tarlasını temmuzu ağustosa bağlayan günlerde biçerken dinlenmeye oturur ve birden Islak Kayayı görür. Islak Kaya orada kendini bildi bileli vardır ancak bu seferki görmesi, aklına gelen fikirle ilgilidir. Kayanın etrafının yeşil olmasından dibinde kesin su olduğunu düşünür ve ıslak kayayı yerinden kaldırıp bir bahçe kurmayı hayal eder. Bu düşüncesini babasının kendisini emanet ettiği arkadaşı köylünün her konuda danıştığı Berber Hacı’ya açar. Berber Hacı “madem içine yeşilin ateşi düştü, çare yok deneyeceksin” diyerek Yedigâr’ı destekler. Kaya çok büyük olduğundan yerinden kaldırılabilmesi için gerekli aletleri temin ettikten sonra işe koyulmaya karar verir. Birinci kesitte Yedigâr’ın bahçe kurma ideali çerçevesinde eyleyenler ilişkisi şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2: Birinci Kesitteki Eyleyenler Modeli

Özne=Ö, Nesne=N, Gönderici=G, Alıcı=A, Destekleyici=D, Engelleyici=E, Anlatı İzlenesi=Aİ, Edim Sözcüsü=[], Durum Sözcüsü=(), Dönüşüm= →Bağlaşım=∩, Ayırışım=U.

İlk kesitte hikâye kahramanı durum öznesi olarak belirir. Özne nesneye sahipse bağlaşım, değilse ayırışım öznesi adını alır. Hikâye kahramanı eyleyenler örnekçesinde nesne olarak belirtilen bahçe kurma idealindeki bahçeye sahip değildir ve bu öznenin ayırışım özelliğini gösterir.

Turkish Studies

Gönderici konumunda bir kişi değil durum söz konusudur. Bahçe yokluğu ve kuraklık alıcının güdülenmesini sağlayan etmenlerdir. Destekleyici konumunda olan Berber Hacı, özneye amacına ulaşması yolunda kayanın büyüklüğünü yenebilmesine karşı destekleyici bir güç oluşturur.

7.1.2.1.2. Anlatı İzlenesi

Anlatı izlenesi, bahçe eksikliği, su eksikliğinin ortaya çıkışıyla başlamıştır. Gönderici yani, bahçe yokluğu (G1), kuraklık (G2), özneyi (Ö1) yani Yedigârı yönlendirmiştir. Eyletim aşamasında böylelikle gönderici ile özne arasında bir sözleşme yapılmış, gönderici dönüşümü gerçekleştirecek olan özneyi etkileyerek harekete geçirmiştir.

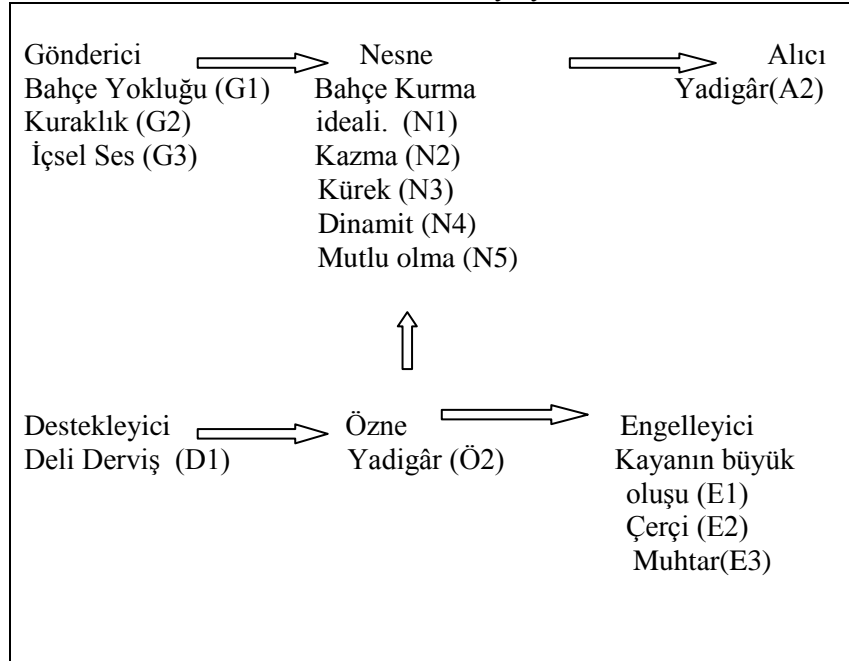
Bu kesitin anlatı izlenesinde, isteyim ekseninde özne konumundaki Yedigârın, nesne konumundaki bahçe kurma ideali arasındaki ilişki ile bir anlatı sözcüğü oluşur. Bu ilk kesitte özne, bahçe kurma edimini gerçekleştirebilmek için gerekli edinci kazanmıştır. Böylelikle anlatı izlenesinin eyletim ve edinç aşamaları gerçekleşmiştir. Edinç aşaması, dönüşüm sürecinin ilk aşamasıdır. Bu aşamada özne, bir eyleme geçebilmek için gerekli yetenekleri kazanmaya çalışır. Bunun için öznenin yapmak zorunda olması, yapmayı istemesi, yapabilmesi (güç) ve yapmayı bilmesi (bilgi) gerekir. Bunlardan birinin eksik olması, özneyi başarısız olmaya iter (Kıran ve Kıran 2003, 249).

7.1.2.2. 2. Kesit

Anlatının ikinci kesitinde Yedigâr, bahçe kurma ideali doğrultusunda ıslak kayayı yerinden kaldırmak için hikâyedeki anlatımla “takımı taklavatı katıra yükleyip” (s33) tan ağarmak üzere iken kayanın yanına vararak çalışmalarına başlar. Bu kesitte engelleyici (E1) olan kaya engelini büyüklüğü “Değil bunu yarmak, kıyısından bir parça koparmak bile her babayiğidin harcı değil” (s.33) sözleriyle ifade edilir. Gönderici burada bahçe kurmayı isteyen “sabır, sebat, murat” sözleriyle beliren içsel sestir. İkinci kesitin destekleyicisi Deli Derviş’tir. Deli Derviş, Yedigâr’ın hayalinde kurup ancak dillendirmediği bahçeyi gönül gözüyle görmüş “Zorlanma ağa zorlanma; Allah nasip eder ise biz de bu bahçenin meyvesinden yeriz artık” (s.37) sözleriyle Yedigâr’ı desteklemiştir. Bu kesitte nesne (N1) olan bahçe idealine yeni nesnelere eklenir. Kayayı yerinden kaldırmak için kullandığı kazma (N2), kürek (N3), dinamit (N4) yeni nesnelere olarak yer alırlar. Hikâyedeki anlatı izlenesi Greimas’ın örnekçesinde yer alan eyleyenler sırasına göre devam eder ve gerekli hazırlıkları tamamlayan Yedigâr’ın karşısına güç ekseninde engelleyici olarak Çerçi’yle babasından beri aralarında husumet bulunan muhtar çıkarlar. Anlatıcının her gün sabırla çalışmasından işkillenip define aradığı kanısına varırlar. Kendileri de tarlayı kazarlar ancak define bulamayıp Yedigâr’ın define bulduğu söylentisini köye yayarlar. Engellerin güçlüğü Yedigâr’ı yıldırmaz ve suyu bulur. Suyu bulmasıyla gelen mutluluk bu kesitin beşinci nesnesidir. Anlatıcının bahçe kurma ideali için gerekli olan ilk aşama atlanmış su bulunmuştur.

İsteyim ekseninde özne bahçe idealini gerçekleştirmek için gerekli olan suyu bulmuş, istediği nesneye kavuştuğundan mutlu olmuştur. Başlangıçta özne nesneye sahip olmadığından yani Yedigâr mutlu olmadığından bir ayrışım söz konusudur. Suyu bulan Yedigâr nesneye kavuşur ve bağlaşımla birlikte bir dönüşüm gerçekleşir. $(A\bar{I}=[(\bar{O}1 \cup N5) \rightarrow (\bar{O}2 \cap N5)]$. Bu kesitin eyleyenleri aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

Tablo 3: İkinci Kesitteki Eyleyenler Modeli

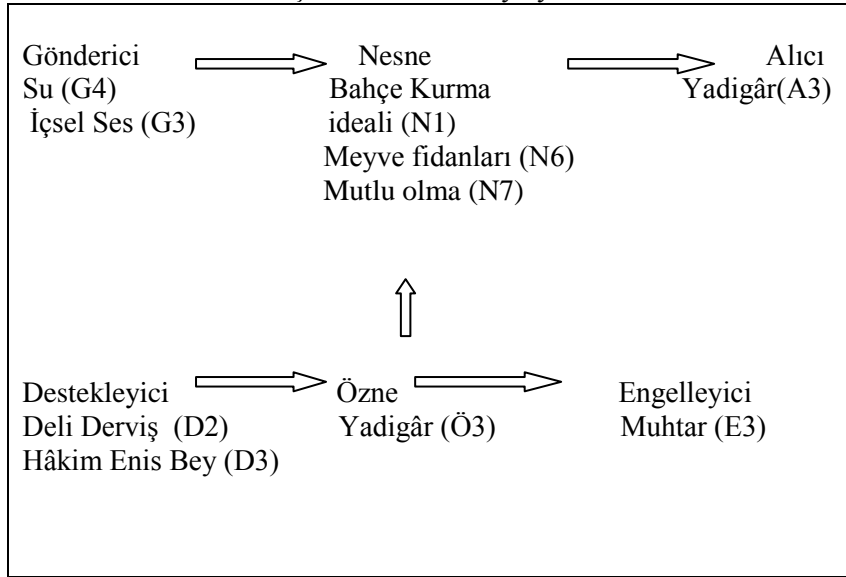
Özne=Ö, Nesne=N, Gönderici=G, Alıcı=A, Destekleyici=D, Engelleyici=E Anlatı İzlenesi=Aİ, Edim Sözcüsü=[], Durum Sözcüsü=(), Dönüşüm=→Bağlaşım=∩, Ayırışım=U.

7.1.2.2.1. Anlatı İzlenesi

İkinci kesitin anlatı izlenesi su eksikliğinin ortaya çıkışıyla başlar ve su aramaya başlayan kahramanı, içsel sesi olan üçüncü gönderi harekete geçirir. Böylelikle içsel sesi (G3) ile Yadigâr arasında bir sözleşme gerçekleşir. Gönderici (G3), dönüşümü gerçekleştirecek olan özneyi etkiler ve özne harekete geçer. Bu kesitte özne edinç aşamasında edindiği yeteneklerden yararlanarak suyu bularak dönüşme eylemini gerçekleştirir. İdeali bahçe kurmak olan kahraman bu kesitte bahçeyi kurmak için gereken suyu bulmuş, yetilendirici deneyimi kazanmıştır. Henüz sonuca gidilmediğinden bu aşama da yetilendirici aşamadır.

7.1.2.3. 3. Kesit

Anlatı izlenesinin üçüncü kesitinde Yadigâr Islak Kaya’dan çıkan su ile idealindeki bahçeyi kurar. Bu kesitin göndericisi (G4), bahçe kurmada zorunlu gereksinim olan sudur. Nesne olarak bahçe kurma idealinin yanı sıra meyve fidanları (N6) belirir. Eyleyenler örnekçesinin yedinci nesnesi (N7) anlatıcının bahçe kurma idealine ulaşarak mutlu olmasıdır. Anlatıcı idealini gerçekleştirdiğini şu sözlerle anlatır: “Hani yukardan bakınca, orada, Islak Kaya’nın dibinde zümrüt gibi yayılmıştı bahçemiz, Allah kem gözlerden saklasın” (s.124). Bu kesitte de engelleyici olarak muhtar (E3) belirir. Islak Kaya’nın yanında tarlası olan muhtar Islak Kaya’nın kendisine ait olduğunu iddia ederek mahkemeye başvurur. Yadigâr’ın destekçisi bu noktada Hâkim Enis Bey’dir. Hâkim Enis Bey (D3), tarlanın Yadigâr’a ait olduğu hükmünü vererek onu destekler. Bu kesitin eyleyenler modeli aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

Tablo 4: Üçüncü Kesitteki Eyleyenler Modeli

Özne=Ö, Nesne=N, Gönderici=G, Alıcı=A, Destekleyici=D, Engelleyci=E
 Anlatı İzlenesi=Aİ, Edim Sözcüğü=[], Durum Sözcüğü=(), Dönüşüm= \rightarrow
 Bağlaşım= \cap , Ayrışım=U.

7.1.2.3.1. Anlatı İzlenesi

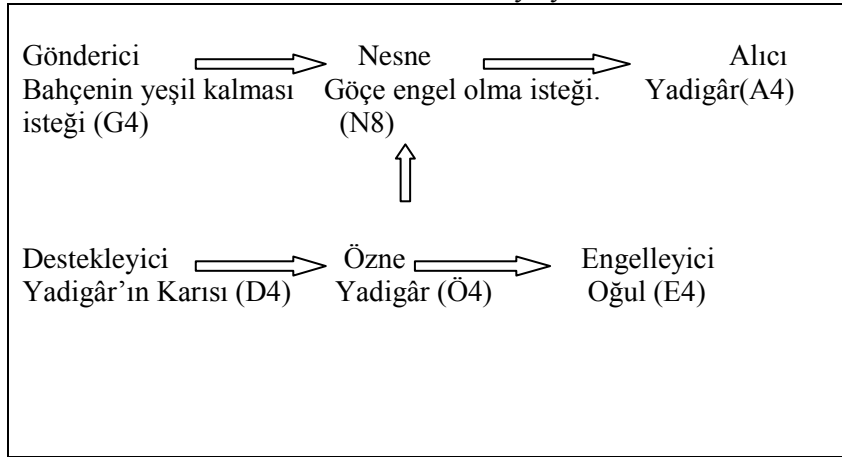
Üçüncü kesitin anlatı izlenesi suyun bulunması (G4) ile özneyi isteyim ekseninde harekete geçirir. Özne (Ö3), bahçeyi kurabilmek için gerekli olan nesneyi (N6) yani fidanları temin etmek için harekete geçer. Dönüşümün bu aşamasında özne, edim aşamasında temin ettiği su ve fidanlar ile dönüşme eylemini gerçekleştirir ve bahçesini kurar. Kesitin başlangıcında özne bahçeye sahip değildir. Nesneye sahip olmadığından ayrışım öznesidir. Kesitin sonunda bahçesini kuran özne nesnesine sahip olur ve bağlaşım öznesine dönüşür. $Aİ=[(Ö1 \cup N5) \rightarrow (Ö2 \cap N5)]$. Bahçe kurma idealini gerçekleştiren kahraman sonuçlandırıcı deneyimi gerçekleştirmiştir. Anlatının başlangıcında yer alan eksiklik (bahçe yokluğu) giderilmiştir. Eksikliğin giderilmesi ile bu aşamada mutlu olma eylemi gerçekleşmiştir. Yücel (1999,127)'e göre anlatılar, “yetilendirici, sonuçlandırıcı ve onurlandırıcı” olmak üzere üç aşamada gelişip sonuçlanır. İlkinde öznenin belirli bir edimi gerçekleştirebilmesi için gerekli edinci kazanması, ikincisinde gerekli eylemi başarması, üçüncüsünde de başarısının tanınması gerekir. Bu durumda üçüncü kesitte sonuçlandırıcı aşama gerçekleşmiştir.

7.1.2.4. 4. Kesit

Anlatının dördüncü kesitinde izlencenin gelişimi içerisinde tersi bir durum sergilenir. Yadigâr bahçesini kurmuş, içine düşen yeşilin ateşini yeşertmeye başarmıştır. Üçüncü kesitte yaşadığı mutluluk çok sürmez. Bu kesitte göç sorunsalı üzerinde durulur. Yadigâr'ın oğlu köydeki çoğunluğun da yaptığı gibi İstanbul'a göç etmeye karar verir. Oğlu, Yadigâr'ın yıllarını vererek oluşturduğu bahçe için, “Bırak baba, dört tane ağacın başını mı bekleyeceğiz burada” dediğinde eserin adıyla müsemma olarak hikâye kahramanı yapıp ettiklerinin beyhude olduğunu “ip koptu işte. ..Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm” sözleriyle ifade eder. Kesit yine bir eksiklikle başlar. Yadigâr, ömrünü vererek yeşerttiği bahçesinin kendisinden sonra da oğulları tarafından yeşertilmesini istemektedir. Bu kesitin göndericisi Yadigâr'ın bahçesinin çocukları yoluyla devam etmesi isteği gönderici (G4) konumu ile bu kesitin iletişim ekseninde yer alır. Göç etme isteği

engelleyici olan oğul’a şehirde yaşam (N8) eyleyenini iletir. Köy geçim şartları bakımından yetersizdir. Askerde iken şehirdeki yaşam şartlarını gören oğul göç etmeye karar verir. İsteyim eksenini bu kesitte özne (Ö4) Yedigâr ile göçe engel olmaya çalışma nesne (N8) arasında gerçekleştirir. Oğul bu kesitte engelleyici konumundadır. Engelleyici oğula destek veren İstanbul’a daha önceden göç etmiş olan dayı Şahin’dir. Oğlanın dayısı Karaköy’de büfe sahibidir ve orada çalışacak birine ihtiyaç duyduğundan, oğlun göç etmesini destekler. Destekleyici eyleyen (D4), çocuklarından ayrı kalmak istemeyen Yedigâr’ın karısıdır. Oğul göç eder. O sırada askerde olan diğer oğul da askerlik dönüşü onun yanına gider. Köyde kalan Yedigâr’ın karısı bir süre sonra hastalanır ve İstanbul’a tedavi için giderler. Orada karısını kaybeden Yedigâr, köyünü özler ve İstanbul’dan hoşlanmayışını, “İstanbul rutubet. Deniz, balık, sis, çamur, zift, kurum, rakı, egzost, asfalt, toz, çöp kokuyor” (s.198) sözleriyle dile getirir.

Tablo 5: Dördüncü Kesitteki Eyleyenler Modeli

Özne=Ö, Nesne=N, Gönderici=G, Alıcı=A, Destekleyici=D, Engelleyici=E
Anlatı İzlenesi=Aİ, Edim Sözcüsü=[], Durum Sözcüsü=(), Dönüşüm=>
Bağlaşım=∩, Ayrışım=U.

7.1.2.4.1. Anlatı İzlenesi

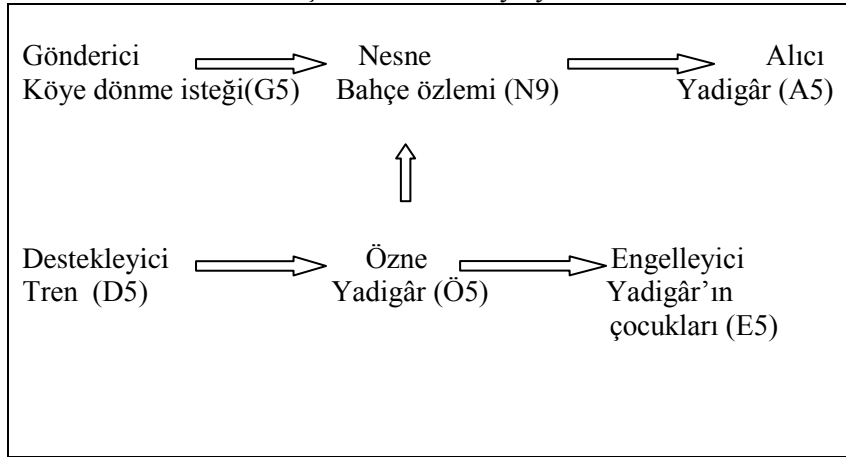
Anlatı izlenesinde dördüncü kesit, ebedilik eksikliğiyle başlar. Yedigâr, yeşerttiği bahçesinin devamlı yeşil kalmasını, kendisinden sonra oğullarının onu yeşertmeye devam etmelerini istemektedir. Ancak oğullarının göç etme isteğiyle bu durum mümkün olamayacaktır. Bahçenin yeşil kalması isteği Yedigâr’ı oğlunu köyde kalmaya ikna etmek arzusuyla harekete geçirir. Ancak özne bu isteğinde başarılı olamaz. Oğul göç eder. O sırada askerde olan diğer oğul da askerlik dönüşü göç eden abisinin yanına yani şehre gider. Köyde kalan Yedigâr’ın karısı bir süre sonra hastalanır ve İstanbul’a tedavi için giderler. Orada karısını kaybeden Yedigâr, köyünü özler ve İstanbul’dan hoşlanmayışını, “İstanbul rutubet. Deniz, balık, sis, çamur, zift, kurum, rakı egzost, asfalt, toz, çöp kokuyor” (s.198) sözleriyle dile getirir. Bu kesitte eyletim, edinç aşamalarının gerçekleşmediği görülür. Bu durum, eserin izleğiyle yakından ilgilidir. Yedigâr’ın bahçesinin yokluğa gidiş sürecini ortaya koyan bu aşama, eserin adına da çağrışım yaparak ömrün beyhude oluşu yönüyle eserin metafizik boyutuna değinir.

7.1.2.5. 5. Kesit

Son kesitte eşini kaybeden hikâye kahramanı Yedigâr, İstanbul’dan köyüne geri dönmek isteğini “Yapamam buralarda, ben bahçesiz duramam. Gözümde tütüyor valla” (s.200) sözleriyle

belirtir. Bu kesitin isteyim ekseninde köye dönme isteği gönderici (G5) eyleyeni, bahçe özlemi nesne (N9) olarak belirir. Yadigâr'ı (Ö5) köye geri göndermek istemeyen çocukları engelleyici (E5), Yadigâr'ı köye ulaştıran tren destekleyici (D5) eyleyeni olarak görülür. Köyüne dönen Yadigâr, çocuklarının ısrarlarına rağmen köyden ayrılmaz. İyice yaşlanan Yadigâr karlı bir günde bahçesini görmeye gider ve orada düşer ve kalkamaz. Eser anlatıcının “Kar hızlandı. Mübarek ne de güzel dökülüyor. Yüzüme gözüme konuyor... Her yan karanlık ve soğuk; peki niçin ben bir bahar bayramına bakıyorum. Ne zaman açıldı bu çiğdemler, nerden çıktı bu nevrüz?...Gözlerimde yaş,dilimde dua. Öldüm ve bir bahçeye gömüldüm” sözleriyle sonlanır. Ben anlatıcı olan yazarın kendisi için öldüm ifadesini kullanması ben anlatıcı konumuna uygun olmayan bir durum olarak burada dikkat edilmesi gereken bir husus olarak durmaktadır.

Tablo 6: Beşinci Kesitteki Eyleyenler Modeli

Özne=Ö, Nesne=N, Gönderici=G,Alıcı=A, Destekleyici=D, Engelleyici=E Anlatı İzlenesi=Aİ, Edim Sözcüsü=[], Durum Sözcüsü=(), Dönüşüm= → Bağlaşım=∩, Ayrışım=U.

7.1.2.5.1. Anlatı İzlenesi

Son kesitin anlatı izlenesi Yadigâr'ın köyün eksikliğini hissetmesi ile başlar. Gönderici eyleyeni (G5) yani köye dönme isteği Yadigâr'ı (Ö5) yönlendirir. Gönderici özneyi etkileyerek harekete geçirir. Baharın gelmesi ile birlikte iç isteği ile gerekli edinci kazanan özne, trene binerek eyletim aşamasını gerçekleştirir. Edim aşamasında özne köyüne geri dönmüştür. Bu kesitte sonuçlandırıcı aşama olarak öznenin “Öldüm ve bir bahçeye gömüldüm” sözleri ile karşılaşılır. Onurlandırıcı davranış olarak “Her yan karanlık ve soğuk; peki niçin ben bir bahar bayramına bakıyorum? Sözleri ile öznenin bahçesinde gönül huzuru içinde olduğu görülür. Köyünden ayrı kalan Yadigâr başlangıçta son kesitin nesnesi (N9) olan bahçesinden ayrı olduğu için ayrışım, sonrasında dönüşümü gerçekleştirerek bahçesine kavuşması ile bağlaşım öznesi durumu gösterir. $Aİ=[(Ö1 \cup N5) \rightarrow (Ö2 \cap N5)]$.

8. Sonuç

Mustafa Kutlu'nun “Beyhude Ömrüm” adlı hikâyesinde bahçe kurma ideali anlatının ana izlenesini oluşturmaktadır. Anlatı kahramanın duyduğu bir eksiklik olan bahçe eksikliğiyle başlamıştır. Bahçe kurma isteği, kahramanı yönlendirip dönüşümü gerçekleştirebilmesi için harekete geçirmiştir. Dönüşüm sürecinin ilk aşamasında hikâye kahramanı Yadigâr bahçesini kurabilmek için gereken suyu Islak Kaya denilen yerde bulabileceği fikriyle edinç aşamasını, Islak Kaya'yı yerinden kaldırıp suyu bulmak için çalışmalara başlamasıyla eyletim aşamasını gerçekleştirmiştir. Suyu bulmasıyla edim, bahçesini kurmasıyla da yaptırım aşamalarını

gerçekleştiren Yedigâr böylelikle anlatıların gelişim aşamaları olan öznenin belirli bir edimi gerçekleştirebilmesi için gerekli edinci kazanarak yetilendirici, gereken eylemi başarması ile yani bahçesini kurması ile sonuçlandırıcı ve başarısının tanınması, kurduğu bahçesinin takdir edilmesiyle de onurlandırıcı deneyimi gerçekleştirmiştir. Anlatı içerisinde bir diğer eksiklik olarak köydeki geçim sıkıntısı sonucu meydana gelen göç olgusu yer alır. Dördünca kesitte bahçesinin yeşil kalması isteği özneyi yönlendirir. Özne dönüşümü sağlamak için göç etmek üzere harekete geçen oğlunu engellemek ister. Ancak bu aşamada başarılı olamaz ve oğul şehre göç eder. Dördüncü kesit eserin metafizik teması olan, dünyanın faniliğine, ömrün beyhudeliğine işaret eder. Bu aşamada fanilik izleği sonucu edinç, eyletim aşamaları gerçekleşmez. Son kesit, Yedigâr’ın köyün eksikliğini hissetmesi ile başlar. Bu istek özneyi harekete geçirir. Baharın gelemi ile birlikte iç isteği ile gerekli edinci kazan özne, terene binerek eyletim aşamasını gerçekleştirir. Edim aşamasında özne köyüne geri dönmüştür. Bu kesitte sonuçlandırıcı aşama olarak öznenin “Öldüm ve bir bahçeye gömüldüm” sözleri ile karşılaşılır. Eserin ben anlatıcısının, bu bölümde kendisi için “öldüm” sözünü kullanarak ben anlatıcı özelliği ile çelişkili bir durum sergilediği görülmektedir. Ben anlatıcı onurlandırıcı davranış olarak ölümü sonrası yaşadıklarını “Her yan karanlık ve soğuk; peki niçin bir bahar bayramına bakıyorum?” sözleri ile metafizik bir boyuta daha işaret ederek ölüm sonrası durumunu ifade eder. Özne, metafizik bir boyutta beyhude olan ömründen ebedi olan bahçesine kavuşmuş, bir bahar bayramına bakmaktadır

Çalışma sonucunda, Millî Edebiyat dönemiyle Türk hikâyeciliğinde kendine yer edinen Anadolu ve Anadolu insanının anlatıldığı Beyhude Ömrüm” adlı eserin Greimas’ın eyleyenler modelindeki bütün süreçleri barındırdığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- AKSAN Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- İŞERİ Kamil, “Yolcu ile Yılan Adlı Masalın Göstergebilimsel Çözümlemesi”, Ana Dili Dergisi, S:5 (2000), s.12-27.
- GÜNAY Doğan, Göstergebilim Yazıları, Multilingual Yayınları, İstanbul 2002.
- GÜZELŞEN Rıfat, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1-2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.
- KIRAN EZİLER Ayşe, KIRAN Zeynel, Yazınsal Okuma Süreçleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.
- KUTLU Mustafa, Beyhude Ömrüm, Dergah Yayınları, İstanbul 2011.
- VARDAR Berke, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Kitabevi, İstanbul 1998.
- YÜCEL Tahsin ,Yapısalılık, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.